

מגילת המרד והחורבן מספרת את סיפור מאבקן ההרואי של העם היהודי עם האימפריה הרומית. זה היה מאבק ללא תקדים בהיסטוריה האנושית - עם קטן שמרד בכובשיו ובמשעבדיו האדירים במשך תקופה של 400 שנה! לא מרידה אחת או שתיים אלא עשר מרידות גדולות, שביטאו מסירות נפש אינסופית למען האמונה, התורה, החירות והמולדת. המאבק העצום הזה הסתיים בתבוסה צבאית, שהובילה לחורבן ולגלות של כמעט אלפיים שנה. אבל זה רק צד אחד של המטבע. הצד השני הוא הניצחון הדתי-רוחני של העם היהודי, ששרד ושמר על זהותו בגלותו הארוכה ואף זכה לחזור למולדתו העתיקה לאחר עשרות דורות. ולא רק שעמנו שמר על זהותו אלא הצליח להנחיל את ספרו, את התנ"ך, ואת יסודות אמונתו לכל האנושות. וראשונה שקיבלה את התנ"ך היתה האימפריה הרומית שהתנצרה!

האם יש קשר בין המאבק העצום והמרד המתמשך לבין הניצחון הדתי והרוחני הגדול? התשובה נמצאת בתוך הסיפור המופלא שמגוללת המגילה.

סבוא

9 סבוא
11 פֶּרֶק ראשון - פּוֹמְפִּיּוּס כּוֹבֵשׁ אֶת יְרוּשָׁלַיִם
17 פֶּרֶק שְׁנִי - הוֹרְדוּס כּוֹבֵשׁ אֶת יְרוּשָׁלַיִם
23 פֶּרֶק שְׁלִישִׁי - הֶמְרָד נֶגֶד הוֹרְדוּס
27 פֶּרֶק רְבִיעִי - הֶמְרָד הַגָּדוֹל פּוֹרֵץ
33 פֶּרֶק חֲמִישִׁי - אֶסְפִּסְיָאנוּס כּוֹבֵשׁ אֶת הָאָרֶץ
41 פֶּרֶק שֵׁשִׁי - מֶלֶחֶמַת הָאֲחִים בִּירוּשָׁלַיִם
45 פֶּרֶק שְׁבִיעִי - חֲרָבַן יְרוּשָׁלַיִם וְהַמֶּקֶדֶשׁ
57 פֶּרֶק שְׁמִינִי - נְפִילַת מִצְדָה
65 פֶּרֶק תְּשִׁיעִי - מֶרֶד הַתְּפּוּצוֹת
69 פֶּרֶק עֲשִׂירִי - מֶרֶד בֵּר כּוֹכְבָא
77 פֶּרֶק אֶחָד עָשָׂר - מֶרֶד צְפוּרִי
81 פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר - הַנִּצָּחוֹן הַגָּדוֹל
85 נִסְפָּח: הֶמְרָד בְּתוֹדֵעָתָם שֶׁל לוחֲמֵי צֶה"ל
91 טְבִלַת סָבּוּם ל"מַגֵּלַת הַמֶּרֶד וְהַחֲרָבָה
92 מִכְתָּבוֹ שֶׁל הָרֵב קוֹק ל"בְּנֵי עֲקִיבָא
93 מִפֶּת אֲתָרֵי הַקְּרִבוֹת

בית המקדש השני בתפארתו

חובתנו בימי התענית על חורבן המקדש וגלות העם לא רק להתאבל ולקונן אלא גם לספר את סיפור הגבורה של אבותינו הקדושים. מיליוני יהודים, בארץ ובתפוצות, מסרו את נפשם במאבק הגדול הזה, כשהברירה שעמדה לפניהם הייתה: להישאר יהודים ולהילחם על יהדותם או להיכנע, לוותר ולהיעלם בתוך האימפריה כמו כל העמים. והם בחרו להישאר יהודים ולהילחם, גם אם המחיר הוא כבד. רבים מתו במלחמה הגדולה - מיליונים נהרגו, נפצעו, גלו ונמכרו לעבדים - אבל במותם ציוו לנו את החיים, ששום עם לא זכה בהם. נספר בימים אלה את סיפור גבורתם, מסירותם, אמונתם וגורלם. נשאב מהם עוז ותעצומות במאבקים שעדיין מחכים לנו עד בוא הגאולה השלמה.

המגילה מבוססת על מקורות היסטוריים שונים ומגוונים - ספרות חז"ל, כתבי יוסף בן מתתיהו, ההיסטוריון היהודי שחי בתקופת המרד הגדול וחורבן ירושלים, וכן היסטוריונים רומיים ונוצריים. הממצאים הארכיאולוגיים של הדורות האחרונים משלימים את התמונה. הלכתי במגילה בדרך כלל בעקבות ההיסטוריונים הקדומים והרוצה להרחיב את ידיעותיו יוכל לעיין בספרות המחקר הענפה.

ד"ר חגי בן-ארצי

בית-אל

תמוז תשע"ו

פֶּרֶק ראשון

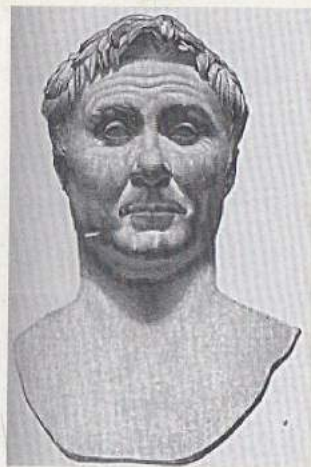

פּוֹמְפִּיוּס כּוֹבֵשׁ אֶת יְרוּשָׁלַּיִם

מטבע חשמונאית מימי יהודה אריסטובולוס הראשון

(א) שְׁנוֹתֶיהָ הָאֲחֵרוֹנוֹת שֶׁל מְדִינַת הַחֲשְׁמוֹנָאִים הָיוּ שָׁנִים שֶׁל פְּרִיָּה וְשִׁגְשׁוּג. (ב) הַמֶּלֶכָה שְׁלֹמֶצְיוֹן, אֶלְמֶנְתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ יִנְאִי, שָׁלְטָה בְּמִדְיָנָה בְּמִשְׁךְ תִּשְׁעַ שָׁנִים בֵּינָהּ רָמָה וּבִתְבוּנָה רַבָּה. (ג) הִיא הִשִּׁיבָה לְחֻכְמֵי הַתּוֹרָה אֶת מַעֲמָדָם וְחִדָּשָׁה אֶת הַסֵּנֶה־דְרִין, שֶׁהִתְפָּרָקָה בְּיָמָיו שֶׁל יִנְאִי. (ד) בָּנָה, יוֹחָנָן הַוִּזְקִינִי הַשֵּׁנִי, שָׁמַשׁ כֶּכֶן גָּדוֹל, וְנָהַל אֶת הַמִּקְדָּשׁ בְּדְרָכֵי שְׁלוֹם וּבִתְאוּם מְלֵא עִם הַחֻכְמִים. (ה) שָׁקַט וְשָׁלוֹה שָׁרְרוּ לְאוֹרֶךְ גְּבוּלוֹת הַמִּמְלָכָה, שֶׁהִשְׁתַּרְעָה מִהָרִי הַלְבָּנוֹן וְעַד מְדְבַר סִינִי, וּמִהָרִי הַגִּלְעָד שְׂבַעֲכָר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי וְעַד חוֹפֵי הַיָּם הַתִּיכוֹן. (ו) הַמַּסְחָר וְהַחֻקְלָאוֹת הִתְפַּתְּחוּ וְשִׁגְשָׁגוּ, וְיִשְׂרָאֵל יָשָׁבוּ "אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ". (ז) אֲבָל עִם מוֹתָהּ בִּשְׁנַת מֵאָה שְׁלוֹשִׁים וְשֶׁבַע לִפְנֵי חֲרָבָן בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ (67 לִפְנֵי הַתְּחִילָה מִהוּמָה גְּדוֹלָה. (ח) בְּנִיָּה - הַבְּכוֹר יוֹחָנָן הַוִּזְקִינִי הַשֵּׁנִי

פומפיוס, כובש ירושלים

ירושלים ועל בית-המקדש, - מבחוץ יוחנן הורקנוס, הכהן הגדול, עם הנבטים, ומבפנים יהודה אריסטובלוס, מלך היהודים. (טו) ימים רבים לקמו שני האחים, ואפלו בחג הפסח, שמבטא את אחדות האמה, נמושכה המלחמה. (טז) חכמי ישראל סרבו לתמוך באחד הצדדים, ודרשו מהם להפסיק את מלחמתם. (יז) כתוצאה מכך הרגו אנשיו של יוחנן את חוגי המעגל, מגדולי החכמים והצדיקים, שסרב להתפלל להצלחתם. (יח) באותם ימים שיהודים נלחמו אלו באלו הרחיבה האימפריה הרומית את כבושיה במזרח הים התיכון. (יט) פומפיוס, מפקד הצבא הרומאי, הלך מחיל אל חיל וכבש מדינה אחר מדינה. (כ) הוא הגיע לסוריה והפך את הממלכה הסלבקית-יונית לפרובינציה, מחוז בתוך האימפריה הרומית. (כא) מששמע על מלחמת האחים בירושלים, הבין ששוקק לו השעה והוא יוכל להשתלט בקלות על ממלכת יהודה. (כב) הוא שלח את נציגו לירושלים ודרש משני הצדדים להפסיק את מלחמתם ולהתציב לפניו למשפט בדמשק. (כג) במהלך ההתדיינות הבין יהודה, שפומפיוס נוטה לטובת אחיו יוחנן, שהיה חלש יותר ולכן מתאים יותר למטרות

מפת ממלכת החשמונאים

ואחיו הצעיר יהודה אריסטובלוס השני - פתחו במאבק ירשה קשה ומכער, והדברים הגיעו עד למלחמה ממש. (ט) במלחמה זו נצח יהודה, ויוחנן נאלץ לוותר על המלוכה. (י) יהודה, שזכה במלוכה, המשיך את דרכו של יצאי אביו וחזק את כחה הצבאי של המדינה. (יא) אבל האויב לא הגיע מבחוץ אלא מבפנים. (יב) יוחנן לא השלים עם אבדן המלוכה, ובעדוד יועצו, הגר האדומי אנטיוכוס, חבר אל חרתת מלך הנבטים, שבט ערבי אשר ישב בדרום הארץ. (יג) הוא הזמין את צבא הנבטים, שהגיע לירושלים עם חמשים אלף חיילים ופרשים. (יד) מצוד הטל על

מלחמות היהודים, יוסף בן מתתיהו

הרומאים. (כד) יהודה עוב במהירות את דמשק וחזר לארץ כדי לארגן את צבאו למלחמה עם הרומאים. (כה) גם פומפיוס לקח את צבאו ופלש לבקעת הירדן, וליד יריחו הצליח לתפס ולאסור את יהודה. (כו) מיריחו עלה לירושלים, ואנשי יוחנן פתחו לפניו את שערי העיר. (כז) אבל אנשי יהודה לא נכנעו, והם התבצרו בהר הבית, שבמרכזו בית המקדש. (כח) שוב נלחמו יהודים ביהודים - יוחנן וצבא הרומאים מחוץ להר הבית ואנשי יהודה בתוך ההר. (כט) לפי עצתם של אנשי יוחנן נהלו הרומאים את פעולות המצור בעקר בשבתות, שבהן שבתו היהודים ממלחמה. (ל) במשך שלושה חדשים התנהלה מלחמה קשה, ובאחת השבתות של חודש סיון השתערו הרומאים על חומות הר הבית עם כל מכונות המצור ואמצעי ההתקפה שהיו ברשותם. (לא) הם הצליחו לפרץ אל תוך ההר, אבל חילי יהודה לא נכנעו. (לב) במשך יום שלם נהלו מלחמת גבורה נואשת עם הצבא הרומאי בשטח הקטן של הר הבית. (לג) בסוף

היום הוכרע צבא ישראל, לאחר שנפלו בקרב הגבורה שנים עשר אלף לוחמים יהודים ביום אחד! (לד) פומפיוס לא החריב את המקדש ואף לא שדד את אוצרותיו, אך נכנס לתוכו וגילה לתדהמתו שאין בו אף פסל או תמונה. (לה) פומפיוס גם לא הפך את יהודה למחוז משעבד לנציב רומי (פרובינציה); הוא השאיר את יוחנן ככהן גדול וכראש העם. (לו) אבל את השלטון בפעל נתן בידי אנטיפטרוס, יועצו של יוחנן, שהתגלה כמשרתם של הרומאים. (לז) הוא קרע למעלה מחצי שטחה של הממלכה והעבירו לשלטון נציב סוריה. (לח) על המדינה המרסקת והמצומקת הטיל פומפיוס מסים כבדים, שאותם התחייב הורקנוס לגבות עבור האוצר הרומי. (לט) מאה שנה לאחר הנצחון של יהודה המקבי על האימפריה היוונית ושבעים ותשע שנה לאחר הכרזת העצמאות בימי שמעון; בשנת מאה שלושים ושלוש לפני החרבן (63 לפנה"ס) אבדה מדינת החשמונאים את חרותה. (מ) אין סוף גבורה ומסירות נפש נתגלו בקרב הגדול עם הרומאים, אבל כשהיהודים נלחמים ביהודים אין סכוי לנצח. (מא) כמו בימי בית ראשון כך גם בבית שני "מלחמת האחים היא שהביאה עלינו את אסוננו הלאומי". (מב) "שכן קפחנו את חרותנו ונעשינו נתינים לרומאים והוכרחנו להחזיר לזרים את הארץ שכבשנו בנשקנו". (מג) כך מסכם יוסף בן מתתיהו את אבדן העצמאות היהודית.

ישוב בית אל, כאן הוכרע צבאו של מתתיהו אנטיגונוס

פָּרֶק שְׁנִי

הוֹרְדוֹס כּוֹבֵשׁ אֶת יְרוּשָׁלַיִם

עם-ישראל לא השלים עם תבוסתו ועם אבדן חרותו. (א) יהודה אריסטובולוס נלקח לרומא עם בניו ובנותיו, אך אחד מהם, אלכסנדר, הצליח לברח משביו ולחזור ליהודה בשנת מאה עשרים ושבע לפני חב"ש* (57 לפנה"ס). (ב) כאן התחיל לארגן מחדש את הצבא שהובס בקרב עם פומפיוס. (ג) עד מהרה הצליח לגייס כעשרת אלפים חיילים רגלים ועוד כאלף חמש מאות פרשים. (ד) חיילים רבים נהרו לצבאו, בגלל התסיסה הלאומית והדתית שגברה לנוכח שיבת היינים אל הערים שנקלחו על ידי פומפיוס מן היהודים. (ה) שוב חזרו עבודה וזרה הלניסטית ומקדשים אליילים ללבה של ארץ הקדש. (ו) אך בטרם הספיק לאמן כראוי את חייליו, שלח גביניוס נציב סוריה צבא גדול בפקודו של אנטוניוס לדכא את המרד. (ז) אל הצבא הרומאי הצטרף גדוד של חיילים יהודים בפקודו של אנטיוכוס, יועצו האדומי של יוחנן. (ח) שני הצבאות התנגשו בקרבת ירושלים שם התנהל קרב קשה במשך יום שלם. (ט) חייליו של אלכסנדר נלחמו באומץ ובגבורה, אך לא יכלו להכריע את הצבא הרומאי הגדול והמאמן. (י) שלשת אלפים חיילים יהודים נפלו בקרב, והשאר נסוגו למבצר אלכסנדריון שעל הר הסרטבה במדבר

הר סרטבה

שומרון. (א) גם כאן המשיכו להלחם בגבורה ורבים מהם נפלו, אך בסופו של דבר הוכרעו על ידי הצבא הרומאי. (ב) אלכסנדר בעצמו הצליח להמלט, ומיד התחיל לתכנן את המרד הבא. (ג) שנה לאחר מכן (56 לפנה"ס) הצליח גם יהודה אריסטובלוס לברח מפלאו ברומא, הגיע לארץ-ישראל והתחיל לארגן שוב את צבאו. (ד) גם הפעם נהרו צעירים רבים שואפי חרות אל צבאו, והוא הצליח לגייס כשמונת אלפים חיילים מצידים בנשק. (ה) הוא התחיל לשקם את מבצר אלכסנדריון על הסרטבה, אך בטרם הספיק להשלים את המלאכה תקפו אותו הרומאים. (ו) בקרב קשה שהתנהל בסביבת המבצר נהרגו כחמשת אלפים לוחמים יהודים. (ז) יהודה הצליח להבקיע דרך המערך הרומאי עם כאלף לוחמים, ואתם התבצר במבצר מכור שבהרי מואב בעבר הירדן המזרחי. (ח) אך גם שם הצליחו הרומאים להביסו, והוא נשבה והחזר לרומא לאחר שעבר עונשים קשים. (ט) אחרי שנים אחדות שחרר מפלאו על ידי יוליוס קיסר, ושוב התכונן לחזר לארץ ולחדש את המרד. (י) אך בטרם הספיק לעשות הכנות מעשיות, הרעל על ידי אנשיו של פומפיוס, יריבו

של יוליוס קיסר. (יא) למרות התבוסה הקשה וגורלו של אביו לא נפלה רוחו של אלכסנדר, בנו של יהודה. (יב) כשנה לאחר המרדה של אביו (55 לפנה"ס) שוב ארגן אלכסנדר צבא עצום של כשלושים אלף לוחמים. (יג) עם צבא גדול זה התחיל לנוע ברחבי הארץ ולתקוף את מחנות הצבא הרומאי. (יד) הפעם הבין גביניוס נציב סוריה, שכדי לדכא את המרד עליו לצאת בעצמו בראש צבאו. (טו) הצבאות התנגשו ליד הר תבור שבעמק יזרעאל, וגם הפעם לא הצליח הצבא היהודי לגבר על הצבא הרומאי. (טז) במהלך הקרב נהרגו כעשרת אלפים לוחמים יהודים,

מערות ארבל

שהמשיכו להלחם בגבורה גם כשידעו שסופם קרוב. (יז) אלכסנדר נשבה, נלקח לאנטיוכיה ושם הוצא להורג. (יח) אבל בכך לא תמה רוח המרד והשאפה לחרות. (יט) אלה גברו ככל שהרומאים העמיקו את שלטונם ביהודה. (כ) כדי להשיג את מטרותם מנו את אנטיפטרוס נאמנם למושל הארץ, והוא מנה את בניו פצאל והורדוס למושל ירושלים והגליל. (כא) יוחנן הכהן הגדול נשאר רק עם התאר של ראש היהודים ללא כל סמכות ממשית. (כב) בניו של אנטיפטרוס, נציגי השלטון הרומאי, נהלו את מחוזותיהם ביד קשה, ודכאו באכזריות כל נסיון של מרד. (כג) התמרמרות היהודים הלכה וגברה, ובשנת מאה ושלוש עשרה לפני חב"ש (43 לפנה"ס) הצליח מתנקש יהודי להרג את אנטיפטרוס.